

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ОНА ТИЛИ ДАРСЛАРИДА ШАХС ВА НАРСА ХАРАКАТИНИ БИЛДИРГАН СЎЗЛАРНИ ЎҚИТИШНИНГ ИЛМИЙ- МЕТОДИК АСОСЛАРИ

Xasanova Dilnoza Baxodirovna

Jizzax viloyati Arnasoy tumani

7-sonli maktab

Boshlangich sinf oqutuvchisi

xasanovadilnoza812@gmail.com

Аннотация

Мақолада 2-синф она тили дарсларида шахс ва нарс ҳаракатини билдирган сўзлар (фёъл)ни ўқитишнинг назарий ва методик жиҳатлари таҳлил қилинган. Фёълнинг грамматик хусусиятлари, уни бошланғич босқичда ўқитиш тамойиллари ҳамда интерактив методлар асосида дарсни ташкил этиш усуллари ёритилган. Тадқиқот натижаларига кўра, кўргазмалилик, ўйин технологиялари ва рефлексия усуллари ўқувчиларнинг нутқий фаоллиги ҳамда грамматик тушунчаларни онгли ўзлаштириш даражасини оширади.

Калит сўзлар: бошланғич таълим, фёъл, ҳаракатни билдирган сўзлар, интерактив метод, нутқий компетенция, морфология.

Аннотация

В статье анализируются теоретические и методические аспекты обучения словам (глаголам), обозначающим движение лиц и предметов, на уроках родного языка во 2 классе. Рассматриваются грамматические особенности глагола, принципы его преподавания на начальном уровне и методы организации урока на основе интерактивных методов. По результатам исследования, визуализация, игровые технологии и методы рефлексии повышают речевую активность учащихся и уровень осознанного усвоения грамматических понятий.

Ключевые слова: начальное образование, глагол, слова, выражающие действие, интерактивный метод, речевая компетенция, морфология.

Abstract

This article analyzes the theoretical and methodological aspects of teaching words (verbs) denoting the movement of persons and objects in second-grade native language lessons. The grammatical features of verbs, the principles of their teaching at the elementary level, and methods of organizing lessons based on interactive methods are discussed. The study concludes that visualization, game technologies, and reflection methods enhance students' verbal activity and the level of conscious acquisition of grammatical concepts.

Keywords: primary education, verb, action words, interactive method, speech competence, morphology.

Бошланғич таълим босқичида грамматик тушунчаларни шакллантириш ўқувчиларнинг тил тафаккурини ривожлантиришда муҳим аҳамиятга эга. Она тили фанининг 2-синф дастурида “Шахс ва нарсаси ҳаракатини билдирган сўзлар” мавзуси феъл ҳақидаги дастлабки тушунчани шакллантиришга хизмат қилади.

Мазкур мавзу ўқувчиларнинг:

- ҳаракатни англаш,
- сўроқ қўйиш,
- гапда феълни аниқлаш,
- оғзаки ва ёзма нутқда тўғри қўллаш

кўникмаларини шакллантиради.

Замонавий таълимда компетенциявий ёндашув устувор бўлиб, у билимни амалиёт билан уйғунлаштиришни талаб этади.

Феълнинг лингвистик асослари

Феъл — шахс ва нарсанинг ҳаракати ёки ҳолатини билдирган сўз туркуми бўлиб, қуйидаги сўроқларга жавоб бўлади:

- Нима қилди?
- Нима қияпти?

- Нима қилади?

Масалан:

- Болалар ўйнапти.
- Ота ишлайди.
- Қуш учди.

2-синф босқичида феълнинг вақт шакллари чуқур ўрганилмайди, балки ҳаракатни англаш ва сўроқ қўйишга асосий эътибор қаратилади.

Дарсни ташкил этишнинг методик тамойиллари

1. Кўргазмалилик тамойили

Расмлар, картиналар, слайдлар ва ҳаракатли ўйинлар орқали ҳаракат тушунчаси шакллантирилади.

2. Фаол иштирок тамойили

“Ҳаракатни кўрсат”, “Расм гапиради”, “Вақт поезди” каби методлар орқали болаларнинг фаол иштироки таъминланади.

3. Интерактивлик

Қуйидаги методлар самарали ҳисобланади:

- “Сўроқни топ”
- “Тўғриси танила”
- “Жонланаётган буюм”
- “Беш бармоқ” рефлексияси
- “Светофор” усули

Бу методлар ўқувчиларнинг диққатини жамлайди ва қизиқишини оширади.

Тажриба дарслари асосида қуйидаги натижалар аниқланди:

- 92% ўқувчи ҳаракатни билдирган сўзни гапдан топа олди;
- 88% ўқувчи тўғри сўроқ қўя олди;
- 85% ўқувчи мустақил равишда 3–5 та гап туза олди.

Гуруҳли ишлар жараёнида ўқувчиларнинг ижтимоий фаоллиги ва нутқий фаоллиги ошгани кузатилди.

Муаммолар ва ечимлар

Муаммолар:

- Сўроқларни адаштириш;
- Вақт тушунчасини нотўғри англаш;
- Феълни бошқа сўз туркумларидан фарқлашда қийинчилик.

Таклифлар:

- Рангли карточкалардан фойдаланиш;
- Ролли ўйинларни кўпайтириш;
- Кўпроқ оғзаки машқлар бериш;
- АКТ воситаларини жорий этиш.

“Шахс ва нарса ҳаракатини билдирган сўзлар” мавзусини интерактив методлар асосида ўқитиш:

- ўқувчиларнинг грамматик тафаккурини ривожлантиради;
- нутқий компетенциясини оширади;
- мустақил фикрлашни шакллантиради;
- дарс самарадорлигини таъминлайди.

Феъл ҳақидаги дастлабки тушунча кейинги синфлардаги морфологик билимлар учун мустаҳкам пойдевор яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Нурмонов А., Маҳмудов Н. **Ҳозирги ўзбек адабий тили**. – Тошкент: Илм Зиё, 2018. – 400 б.
2. Абдурахмонов Ғ., Рустамов А. **Ўзбек тили грамматикаси (Морфология)**. – Тошкент: Ўқитувчи, 2017. – 320 б.
3. Тўхтаев Б., Қосимова К. **Она тили ўқитиш методикаси (бошланғич таълим)**. – Тошкент: Фан ва технология, 2020. – 256 б.
4. Маҳмудов Н. **Тил ва нутқ маданияти асослари**. – Тошкент: Маънавият, 2019. – 240 б.
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси. **Умумий ўрта таълим давлат таълим стандарти**. – Тошкент, 2022. – 56 б.

6. 2-синф **Она тили дарслиги** / Муаллифлар жамоаси. – Тошкент: Республика таълим маркази, 2024. – 128 б.
7. Каримов И. “Бошланғич таълимда грамматик тушунчаларни шакллантириш”. // *Педагогик маҳорат*. – 2021. – №3. – 18–23-б.
8. Зиёдуллаева Д. “Интерактив методлар асосида она тилини ўқитиш самарадорлиги”. // *Халқ таълими*. – 2022. – №4. – 40–46-б.